

Nu wij toch over verbrokkeling spreken: op dat vlak levert de nieuwe regeling met het schrappen van de zesmaandstermijn natuur-

lijk ook een zeer positieve bijdrage. Het verjaringsrecht is een bijzondere verjaringstermijn armer.

BOEKEN

Mr. Y.R.K. Waterman, *De aansprakelijkheid van de werkgever voor arbeidsongevallen en beroepsziekten* *)

besproken door mr. M. Zwagerman**

Inleiding

De rechtszekerheid bij werkgeversaansprakelijkheid is niet erg groot. Tenminste, als dat wordt afgemeten aan de mate waarin het mogelijk is het oordeel van de Hoge Raad te voorspellen. Dat bleek uit het experiment dat rechtssocioloog Freek Bruinsma onlangs uitvoerde met lezers van het Nederlands Juristenblad¹).

Bruinsma legde de lezers acht casusposities voor in werkgeversaansprakelijkheidszaken. Het ging om klassieke arbeidsongevallen. Ingewijden in werkgeversaansprakelijkheid herkenden in de beschrijving van de toedracht onmiddellijk de zaken uit de arresten van de Hoge Raad:

Casus 1: Dusarduyn/Du Puy (HR 16 mei 2003, NJ 2004, 176)

Casus 2: Laudy/Fairplay (HR 4 oktober 2002, NJ 2004, 175, Broodmes)

Casus 3: Tarioui/Vendrig (HR 11 april 2008, VR 2009, 68)

Casus 4: Peters/Hofkens (HR 12 september 2003, NJ 2004, 177, Koffievlek)

Casus 5: Pollemans/Hoondert (HR 20 september 1996, NJ 1997, 198)

Casus 6: PTT/Baas (HR 19 oktober 2001, NJ 2001, 663)

Casus 7: Oost/Brands Bouwgroep (HR 9 juli 2004, NJ 2005, 260)

Casus 8: De Lozerhof/Van Duyvenbode (HR 5 november 2004, NJ 2005, 215).

Hen zal de voorspelling van de uitkomst weinig moeite hebben gekost. Althans, dat hoop ik. De niets vermoedende NJB-lezer daarentegen, zal het hoofd hebben gebroken over de vraag welke slachtoffers nul op het rekest kregen en bij wie de aansprakelijkheidsvlag uit kon.

Onlangs onthulde Bruinsma de uitslag van de enquête²). Van de 119 deel-

nemende juristen voorspelden slechts negen het oordeel van de Hoge Raad juist, 59 hadden de helft goed. Daarbij teken ik aan dat Bruinsma de deelnemers al had meegegeven dat in vier zaken de werkgever in het gelijk was gesteld en – logischerwijs – in de overige vier niet.

Een schokkende uitslag. Als slechts 7,6% van de deelnemende juristen het goed konden voorspellen – NJB-lezers bovendien, van wie een meer dan gemiddelde juridische belangstelling mag worden verondersteld – dan is de conclusie gerechtvaardigd dat advisering over proceskansen in werkgeversaansprakelijkheid geen sinecure is.

Rechtsonzekerheid

Het experiment van Bruinsma onderstreept het belang van rechtswetenschappelijke duiding van werkgeversaansprakelijkheid. Een belang dat nog groter wordt als we ons realiseren dat arbeidsongevallen en beroepsziekten een substantieel deel uitmaken van de letselschadepraktijk. De jaarlijkse stroom van rechtspraak over werkgeversaansprakelijkheid bewijst dat. Mijn – niet wetenschappelijk onderbouwde – indruk is, dat arbeidsongevallen en beroepsziekten de lijst aanvoeren van zaken waarover in de letselschadepraktijk wordt geprocedeerd. Dat roept de gedachte op dat de rechtsonzekerheid in dit rechtsgebied dermate groot is dat partijen hun verschil van inzicht niet in overleg kunnen oplossen maar daarvoor, meer dan gebruikelijk, de rechter nodig hebben.

Bij “klassieke” arbeidsongevallen (werknemer loopt letsel op als gevolg van één schadeveroorzakend moment) is de voorspelbaarheid van de proceskansen kleiner dan de tekst van artikel 7:658 BW doet vermoeden. Het is vooral de vraag naar de reikwijdte van de zorgplicht van de werkgever die hier voor onzekerheid zorgt.

* Proefschrift door mw. Y.R.K. Waterman, 2009, Boom Juridische Uitgevers, ISBN 978-90-8974-193-6, 520 p., € 71,50.

** Advocaat in Amsterdam

1. Het Holmes-experiment: Voorspel de beslissingen van de Hoge Raad in acht arbeidsongevallen, NJB 13 november 2009, p. 2557-2558.

2. Zie Mr. 2010, nr. 2, p. 17-18 en NJB 2010, p. 540.

Bij beroepsziekten gaat aan de beoordeling van de zorgplicht een diepgaande discussie vooraf over het feitelijk causaal verband, aan de hand van de vraag of de beroepsziekte door het werk veroorzaakt kan zijn. De bewijslast daarvan rust op de schouders van de getroffen werknemer. Dat is bij beroepsziekten een niet geringe opgave. In negen van de tien beroepsziektezaken worden daarvoor medisch deskundigen ingeschakeld. Daarmee doet een nieuwe onzekere factor zijn intrede. Beroepsziekten ontstaan door een sluipend proces van blootstelling aan gezondheidsrisico's. Niet zelden komen de ziekteverschijnselen ook voor bij niet beroepsgebonden aandoeningen. In deze complexe materie zoeken juristen naar houvast bij medisch deskundigen. De voorspelbaarheid van hun beoordelingen is zo mogelijk nog kleiner dan die van de Hoge Raad. Dat straalt direct af op de rechtszekerheid. Want een bevestiging of ontkenning door een medisch deskundige van de vraag naar de arbeidsgerelateerdheid, wordt meestal door de rechter overgenomen. De keuze voor een bepaalde deskundige kan het verschil uitmaken tussen winst of verlies. Daarmee hebben medici de facto een doorslaggevende stem in het eindoordeel over het feitelijk causaal verband bij beroepsziektezaken.

Bij beroepsziekten doemt na de causaliteitsdiscussie ook de vraag op naar de zorgplicht van de werkgever. Wederom een niet gemakkelijk te beantwoorden vraag, zeker niet bij relatief nieuwe verschijnselen als RSI, OPS, Burn-out en Nanotechnologie³⁾.

Het proefschrift

Ik laat het Bruinsma-experiment verder rusten, ter vermindering van het gevaar van een muis een olifant te maken. Niet Bruinsma staat hier centraal, maar de dissertatie van Yvonne Waterman die geprezen moet worden, alleen al omdat zij een sisyfusarbeid – zo lees ik althans haar inleiding – tot een tastbaar eindresultaat heeft omgebogen. Onderzoek naar de grondslagen van werkgeversaansprakelijkheid zoals dat van Waterman, is broodnodig om de nieuwe vragen waar de praktijk zich voor ziet gesteld te kunnen beantwoorden. Ik noem als voorbeeld de omvang van de zorgplicht bij burn-out en thuiswerken.

De wetgever kon bij de introductie van werkgeversaansprakelijkheid in 1907 niet voorzien voor welke vragen de rechter zich bij toepassing van de voorlopers van artikel 7:658 BW gesteld zou zien. Dat het nog niet tot een ingrijpende wijziging van de wettelijke grondslag van werkgeversaansprakelijkheid is gekomen, komt volgens Waterman vooral door de bereidheid van rechters om de grenzen van de wet te verkennen. Dat heeft ertoe geleid dat de schuldaansprakelijkheid van de werkgever voor klassieke arbeidsongevallen de facto nu bijna een risicoaansprakelijkheid is en zijn er mogelijkheden gevonden voor vergoeding van schade door werkgerelateerde verkeersongevallen. Zo heeft de rechtspraak ervoor gezorgd dat de beschermingsgedachte die aan werkgeversaansprakelijkheid ten grondslag ligt, in rechte verwezenlijkt kon worden. De vraag is echter of de wettelijke basis van werkgeversaansprakelijkheid nog wel voldoet aan de eisen van deze en de komende tijd. Anders gezegd: is de rek niet uit 7:658 BW? Daarover heeft Waterman zich ook gebogen.

Doel van het onderzoek

Waterman stelt in haar onderzoek de vraag centraal of de wetgever er goed aan heeft gedaan om arbeidsgerelateerd letsel in 1967 uit het sociaal zekerheidsvangnet (de Ongevallenwet) te halen en daarmee in het aansprakelijkheidsrecht onder te brengen. Dat is de kernvraag van haar onderzoek. De zoektocht naar het antwoord op die vraag leidt Waterman ook naar het sociaal zekerheidsrecht: voldoet de huidige regeling, een combinatie van het niet vrij toegankelijke aansprakelijkheidsrecht en het steeds verder verschaalde sociaal zekerheidsrecht, wel voor degene die getroffen wordt door een arbeidsongeval of

beroepsziekte? Dat Waterman ervoor heeft gekozen om beide systemen – sociaal zekerheidsrecht en aansprakelijkheidsrecht – in haar onderzoek te betrekken, beschouw ik als een grote toegevoegde waarde ten aanzien van eerdere dissertaties over dit onderwerp⁴⁾.

Opbouw van het boek

In het eerste deel van haar proefschrift onderzoekt Waterman de rechts-historische achtergronden van de huidige regeling. Het civiele werkgeversaansprakelijkheidsrecht en het sociale zekerheidsrecht krijgen daarbij gelijke aandacht. Dat is nodig om een van de centrale vragen van het onderzoek – is het afschaffen van de ongevallenwet in 1967 een juiste beslissing geweest? – te kunnen beantwoorden.

In het tweede deel spiegelt Waterman de Nederlandse regeling aan het Belgische en Engelse werkgeversaansprakelijkheidsrecht. In het laatste inhoudelijke deel (III) gaat Waterman in op de toekomst en de keuzes die gemaakt kunnen worden om de knelpunten in de huidige regeling te verhelpen. Daarover aan het slot meer.

Conclusies

Nu de twee meest in het oog springende conclusies.

Waterman wijst erop dat de WIA in strijd is met IAO-verdrag nummer 121, een verdrag waarin is geregeld hoe het inkomen van een slachtoffer van werkgerelateerde schade moet worden beschermd. Nederland is aan dat verdrag gebonden. De WIA voldoet volgens Waterman op vele punten niet aan het verdrag: “Goedbeschouwd lijken er relatief weinig aspecten van de WIA over te blijven die niet in strijd zijn met het verdrag” (p. 420). Opvallend voorbeeld in dit verband is het magere uitkeringsniveau van de WIA dat niet strookt met de in het verdrag vastgelegde minimale uitkeringshoogte. Daarnaast verplicht het verdrag Nederland om een lijst van erkende beroepsziekten in te voeren en om een ongeval tijdens woon-werkverkeer als een arbeidsongeval te beschouwen. Het bevreedt dan ook niet dat Waterman concludeert tot ingrijpende wijzigingen van de WIA.

Waterman betreurt dat met de invoering van de WAO in 1967 afscheid is genomen van een sociaal zekerheidsstelsel gebaseerd op het beginsel van *risque professionnel*. Zij pleit dan ook voor de invoering van de Extra Garantieregeling Beroepsrisico's (EGB), die al in 2001 door de commissie Donner II werd voorgesteld⁵⁾. Hoewel dat voorstel door het Ministerie van SZW en het toenmalige kabinet werd omarmd, is het een stille dood gestorven nadat de SER er – volgens Waterman op oneigenlijke gronden – de stekker uittrok. De EGB werd gepresenteerd als een verplichte werknemersverzekering die slachtoffers van arbeidsongevallen of beroepsziekten een rechtstreekse aanspraak op de verzekeraar van de werkgever zou geven. De EGB diende er voor de toenmalige regering vooral toe om, naast de WIA, een regeling voor de *risque professionnel* in het leven te roepen. Een verplichting die voortvloeit uit IAO-verdrag 121. De SER zag die internationaalrechtelijke plicht echter niet: de WIA zou voldoende IAO-bestendig zijn.

Waterman komt tot haar conclusies na analyse van werkgeversaansprakelijkheid voor arbeidsongevallen en beroepsziekten in Nederland. Daarbij bieden met name hoofdstuk drie: *De zorgplicht van de werkgever nader bekeken* en hoofdstuk vier: *Bewijsrechtelijke kwesties* een bron van inspiratie voor de praktijk. Belangenbehartigers vinden in deze hoofdstukken een helder overzicht van de relevante jurisprudentie en uitleg daarvan. Vooral het hoofdstuk over de zorgplicht is nuttig. Dit aspect van werkgeversaansprakelijkheid is in de literatuur onderbelicht gebleven. De dissertatie van Bier vormt daarop een uitzondering⁶⁾. Waterman geeft hier in kort bestek duidelijkheid over de reikwijdte van de zorgplicht op basis van analyse van de normen die voor de werkge-

vers voortvloeien uit de onderzoeksplicht, de instructie- en toezichtplicht en de vereiste veiligheidsmaatregelen. Belangenbehartigers zullen met dit hoofdstuk in de hand de concrete zorgplicht in een zaak scherper in het vizier krijgen en daarmee ook de zorgplichtschending. De door Waterman bepleite registratie van arbeidsongevallen zou daaraan ook een bijdrage kunnen leveren.

Waterman signaleert terecht dat de toepasbaarheid van artikel 7:658 in moderne arbeidssituaties (woon-werkverkeer, thuiswerken) en bij beroepsziekten onder druk staat. Het artikel is geschreven vanuit het perspectief van de traditionele arbeidssituatie in de 20e eeuw. Dat blijkt uit de uitleg die van ons hoogste rechtscollege is gevraagd over diverse elementen van 7:658, zoals de begrippen werkgever, werknemer, lokaal, schade in de uitoefening van zijn werkzaamheden etcetera. Volgens Waterman is de rek uit artikel 7:658. Zij pleit daarom voor modernisering van dit artikel, onder meer door de huidige formulering "schade in de uitoefening van de werkzaamheden" te vervangen door "schade vanwege de arbeidsovereenkomst" en de aansprakelijkheid voor arbeidsongevallen en beroepsziekten in afzonderlijke bepalingen onder te brengen.

Waterman plaatste haar conclusies ten aanzien van de Nederlandse situatie in een breder perspectief aan de hand van rechtsvergelijkend onderzoek. Daarbij doet zij België en het Verenigd Koninkrijk aan.

In België wordt arbeidsgerelateerde schade als een *risque professionnel* beschouwd dat aanspraak geeft op een uitkering uit het fonds voor arbeidsongevallen of beroepsziekten. Lijsten van beroepsziekten en bedrijfstakken met het risico op beroepsziekten, dienen daarbij als toetssteen. De inbedding in het sociaal zekerheidsrecht leidt tot een beperkt beroep op het aansprakelijkheidsrecht. In België bestaat een verplichte verzekering van werkgevers voor arbeidsgerelateerde schade, waar ook woon-werkverkeer onder valt.

De Belgen lijken dik tevreden met hun systeem. Waterman concludeert: "Al met al lijken de Arbeidsongevallenwet en de Beroepszieketwet een vrij rustig en gelukkig bezit te zijn." Even een zijstap: als er ooit een ranglijst wordt ontwikkeld van juridische clichés, dan komt de eerste zin uit Paul Scholten's artikel "De codificatie-gedachte voor honderd jaar en thans"⁷): "Ons Burgerlijk Wetboek is een rustig bezit", hoog bovenaan.

Er kleven ook nadelen aan het Belgische systeem. Als de Belgische werknemer een beroepsziekte heeft die niet op de lijst staat van beroepsziekten en bedrijfstakken met een vermoeden van beroepsziekten, dan rest hem niets anders dan de gang naar de rechter. Bovendien wordt in België geen smartengeld toegekend bij beroepsziekten.

De positie van een slachtoffer van een arbeidsongeval of een beroepsziekte in het Verenigd Koninkrijk lijkt op het eerste gezicht minder gunstig dan in België en Nederland. De Britse werkgevers blijken een grotere invloed te hebben gehad op wetgeving voor arbeidsgerelateerde schade, dan in de lage landen. Dat heeft er in geresulteerd dat de zorgplicht van de werkgever minder ver strekt, er wordt sneller eigen schuld aangenomen en de werknemer heeft een zwaardere bewijslast.

Het Britse vergoedingsstelsel neemt echter een middenpositie in. Het combineert elementen uit het Nederlandse, vooral op het aansprakelijkheidsrecht gebaseerde, systeem en het Belgische systeem van de *risque professionnel*. Bij arbeidsongevallen en beroepsziekten bestaat in het Verenigd Koninkrijk aanspraak op sociale zekerheidsvoorzieningen voor arbeidsgerelateerde schade. De vergoeding die men hieruit kan putten, biedt echter zelden volledige compensatie. Alsnog moet dan de weg van het aansprakelijkheidsrecht worden gezocht. De combinatie van aanspraak via het common law systeem en de verzameling

van wettelijke verplichtingen, bekend onder de naam "statutory duties", maakt dat de omvang van de zorgplicht van de werkgever vaster omlind is dan in Nederland. De ook in het Verenigd Koninkrijk aanwezige lijst van erkende beroepsziekten werkt in het (bewijs)voordeel van de getroffen werknemer. Verder bestaat er, net als in België, ook een wettelijk verplichte werkgeversverzekering voor arbeidsongevallen en beroepsziekten. De voordelen daarvan blijken in de praktijk minder groot dan in België, vooral wegens het ontbreken van nationale registratie van de diverse polissen.

In hoofdstuk 6 leidt de analyse van het Nederlandse, Belgische en Britse recht tot een aantal stevige conclusies. De belangrijkste noemde ik hiervoor al. Waterman beziet werkgeversaansprakelijkheid duidelijk vanuit het perspectief van de getroffen werknemer. Deze komt niet zelden, als gevolg van de schuldaansprakelijkheid die aan de basis ligt van onze wettelijke regeling, met lege handen te staan. Als geen sprake is van schending van de zorgplicht, moeten slachtoffers van arbeidsgerelateerd letsel zelf het leeuwendeel van hun schade dragen. De WIA biedt daarvoor immers maar beperkt en tevens tijdelijk, soelaas. Waterman vindt dat ongerijmd. Zij wijst bovendien op een onrechtvaardig verschil dat wordt veroorzaakt door de oplossing die de Hoge Raad in artikel 7:611 heeft gevonden voor werknemers die slachtoffer worden van een verkeersongeval. Die jurisprudentie heeft geleid tot een exponentiële toename van verzekeringsdekking voor werkgerelateerde verkeersschade. Dat leidt ertoe dat een klassiek arbeidsongeval met zeer ernstige gevolgen in verband met het ontbreken van aantoonbare normschending onvergoed kan blijven, terwijl schade door woon-werkverkeer op basis van de nieuwe polissen onder de verzekeringsdekking valt en kan worden vergoed. Dat valt moeilijk uit te leggen.

Het verbaast dan ook niet dat Waterman pleit voor herwaardering van arbeidsongevallen en beroepsziekten als *risque professionnel*, door invoering van de EGB. Dat zou het toenemende beroep op het werkgeversaansprakelijkheidsrecht, als gevolg van de afkalvende sociale zekerheidsvoorzieningen, fors kunnen laten afnemen. Het inkomensverlies door beroepsgebonden arbeidsongeschiktheid wordt in de EGB, door een uitkering bovenop de reguliere arbeidsongeschiktheidsuitkering, gecompenseerd tot 70% van het loon. Dat is aanmerkelijk meer dan waarop de WIA nu aanspraak geeft. Dat hogere uitkeringsniveau repareert dan tevens de door Waterman geconstateerde strijd met art 19 van IAO-verdrag 121, dat eist dat een uitkering voor een arbeidsongeschikte minstens 60% van het laatstverdiende loon bedraagt.

Met de invoering van de EGB zou een directe verzekering en een verzekeringsplicht voor de werkgever worden geïntroduceerd. Waterman wijst op de voordelen daarvan. De getroffen werknemer kan dan een beroep doen op een polis die door zijn werkgever is afgesloten met het oog op het risico van het intreden van beroepsgerelateerde schade. De aansprakelijkheidsvraag speelt dan geen rol meer. Daarmee kunnen langlopende en kostbare procedures, die met name bij beroepsziekten aan de orde van de dag zijn, worden vermeden. De invoering van de EGB luidt zeer waarschijnlijk wel het einde in van werkgeversaansprakelijkheid. Deze vergaande stap is immers niet goed denkbaar zonder gelijktijdige invoering van immuniteit van werkgevers voor aansprakelijkheid.

3. Zie o.a.: Betekenis van nanotechnologie voor de gezondheid, Gezondheidsraad 2006.
4. Zie L. Bier, Aansprakelijkheid voor bedrijfsongevallen en beroepsziekte. De civielrechtelijke aansprakelijkheid voor de aan het arbeidsmilieu gerelateerde persoonsschade, Utrecht 1988, M.S.A. Vegter, Vergoeding van psychisch letsel door de werkgever, Den Haag 2005 en H.J.W. Alt, Stelplicht en bewijslast in het civiele arbeidsrecht en het ambtenarenrecht, Leiden september 2009.
5. Adviescommissie Arbeidsongeschiktheid 2001, p. 9-10, p. 134-36.
6. Zie noot 4.
7. Gedenkboek Burgerlijk Wetboek 1838-1938, uitgegeven ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van uitgeverij Tjeenk Willink te Zwolle op 1 mei 1938.

Anders dan Waterman ben ik minder enthousiast over de EGB. De discussie over de vraag of sprake is van een beroepsziekte, is met de EGB niet van de baan. Dat leed zal weliswaar kunnen worden verzacht door de introductie van een lijst van erkende beroepsziekten. Maar ook in dat geval zal er diepgaande discussie ontstaan over de vraag of de aandoening van de werknemer wel een beroepsziekte is zoals vermeld op de lijst. De EGB haalt niet de angel uit de beroepsziekteproblematiek.

Om de bescherming tegen de financiële gevolgen van arbeidsgerelateerde schade te optimaliseren, stelt Waterman als vangnet een waarborgfonds voor arbeidsongevallen en beroepsziekten voor. Dat fonds is dan met name bedoeld om werknemers met een erkende beroepsziekte, waarvan de werkgever niet meer te achterhalen is, geen verhaal biedt of niet heeft voldaan aan zijn verzekeringsplicht, tegemoet te komen. Zij worstelt overigens met de vraag wie een dergelijk fonds zou moeten vullen. Werkgevers zullen daartoe, als zij tot verzekering verplicht worden, niet genegen zijn en van de overheid valt in tijden van crisis niet veel te verwachten.

Interessant is de gedachte van Waterman om een nationale databank van werkgeversaansprakelijkheidspolissen te introduceren. Ik juich dat toe. Een databank zou heilloze zoektochten naar verzekeringsdekking, zoals vaak aan de orde is in asbest- en OPS-zaken, uitbannen.

Waterman's voorstellen leiden tot afscheid van vergoeding van arbeidsgerelateerde schade via het civiele aansprakelijkheidsrecht en herinvoering van een systeem met risqué professionnel als uitgangspunt. Waterman staat niet alleen in haar pleidooi voor fundamentele verandering van vergoeding van arbeidsgerelateerde schade. Ook Hartlief⁸⁾ pleit voor politiek ingrijpen: *“Op zijn minst lijkt nodig dat ‘politiek Den Haag’ faciliterend en sturend optreedt en al dan niet onder dreiging met wetgeving te komen, verzekeraars prikkelt zinvolle producten te ontwikkelen en werkgevers ertoe aanzet deze in belang van werknemers daadwerkelijk af te nemen”*. Hartlief voorspelt in hetzelfde artikel dat nog verdergaand politiek ingrijpen het einde van de werkgeversaansprakelijkheid en de herinvoering van een vorm van risqué professionnel zal inluiden. Dat sluit aan bij het pleidooi van Waterman voor herwaardering van de EGB.

Slot

Ik kom tot een afronding.

De dissertatie van Waterman vraagt terecht aandacht voor de moeilijke positie van slachtoffers van arbeidsongevallen en beroepsziekten in Nederland. Haar verstrekkende verdragsrechtelijke kritiek op de huidige WIA en het daaruit voortvloeiende pleidooi voor de invoering van de EGB, de daarmee samenhangende verplichte directe verzekering en de nationale polisdatabase, verdienen aandacht van de politiek en de wetgever. Aandacht die - als ik het goed zie - tot nu toe heeft ontbroken. Ik haast mij de indruk weg te nemen dat deze dissertatie niet meer is dan een politiek pamflet. Integendeel, het is een doorwrocht werkstuk waarin de voor de praktijk relevante vragen over werkgeversaansprakelijkheid op toegankelijke wijze worden gesteld en beantwoord. Daarmee heeft zij een zinvolle bijdrage geleverd aan de duiding van werkgeversaansprakelijkheid.

8. T. Hartlief, Rechtsvorming door de Hoge Raad: het dossier “werkgeversaansprakelijkheid”, AV&S 2009 nummer 5, oktober 2009, p. 217-p.225.